

Forfatter: Knudsen, Jakob

Titel: Gjæring Afklaring

Citation: Knudsen, Jakob: "Gjæring Afklaring", i Knudsen, Jakob: *Gjæring Afklaring*, udg. af Poul Zerlang , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 406. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-knudsenj01val-shoot-idm140346603073520/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Gjæring Afklaring

drømmen om frihed. Hun belærer ham også om, hvilken ulykke der ville have ramt ham, hvis hun ikke, ledet af sit ideals fordring, havde holdt igen: »Troer Du ikke sagtens, jeg kunde have forlokket og forført Dig, hvis jeg vilde, og saa hørt Dig klage og jamre og angre bagefter?»

Kort før de har dette møde, må Rebekka erkende, at hun er blevet forandret. Da hun mødte Karl, kendte hun ikke til frygt – som den unge mand i eventyret. Hun var fri for samvittighed – uden at være samvittighedsløs – uden borgerlig moral, sanseglad og udadvendt. Som en *Rebekka West* i Ibsens *Rosmersholm*, 1886, må hun klagende sige til Karl: »Aa ja, Karl, det er Din Skyld, at jeg nu altid vil komme til at tænke i Stedet for at leve og handle.»

Onsider når romanen frem til det andet højdepunkt i forholdet mellem Karl og Rebekka. De rejser sydpå efter at have indgået et formelt ægteskab, for at nå til klarhed.

På Leopoldsberg uden for Wien kommer det endelige opgør. Pludselig siger Rebekka med sagte stemme: »Nu er jeg Din?» og endnu en gang – nu med hulken i stemmen: »Nu er jeg Din, Karl!» men i næste øjeblik erkender hun virkeligheden og fastslår: »Nu bliver jeg det aldrig!»

Dunkle magter og tydelige tegn

Hovedpersonerne i *Gjæring-Afklaring* føler sig ofte styret af dunkle magter. De oplever tilværelsen, som Henrik Pontoppidan beskriver det i sine erindringer *Undervejs til mig selv*. Det hedder her – med et ord fra den hellige Augustin: *Trahimur*: Vi føres.

Rebekka kan ikke fatte, hvad det er for en magt, der drager hende mod Karl, og hun oplever hendes tiltrækning som en både skræmmende og lidsende magt. Han er heller ikke i stand til at gennemskue, hvordan magter fra hans dybeste barndom i stadig højere grad erobrer hans sind og gør ham moden til det endelige opgør med Rebekka.

Men selv om hovedpersonerne således ikke uden videre har styr på tilværelsen, sørger forfatteren for, at læseren kan opleve en tydelig styring. Han anbringer en række tegn, der skal vise, hvordan det vil gå Karl og Rebekka:

1. Straks efter natteoplevelsen (G.A., 178-179) taler Karl med Pa-

stor Grabow (G.-A., 181-184) om naturen og må opleve, at Goethe-dyrkeren, Böcklin-elskeren, Spinoza-disciplen ikke hviler med ro i sit monistiske univers. Han føler, at selv Goethe nok har haft en angstknude, og erklærer: »Alligevel – i normal Tilstand – elsker jeg Goethe og Böcklin, – fordi de to kjære Mennesker veed saa herlig at skjule deres Angst. – Og saa kan jeg alligevel opdage dem, he, he, he.»

2: Om Rebekka siges (G.-A., 180): »Alverdens Herlighed laa for hendes Øjne, Jord og Himmel aabnede sig for hende uden Grænser« osv. Som bekendt fristede Satan Jesus med »Alverdens Herlighed« (se note til 180).

3: Karls fader og Karls ven Hellum er to af de mennesker, der skildres med størst sympati. Begge slår fast, at Karl ikke vil nå lykken sammen med Rebekka. Faderen siger: »– der kommer Du Pinedød til kort, lille Karl«, og Hellum, som ganske vist er Karls ulykkelige rival, mener, at drømmen om det uforglemmelige øjeblik er dømt til undergang (se G.-A., 226).

4: I G.-A., 283-284, overlades intet til læserens egen iagttagelseevne: Fortælleren meddeler: »Paa samme Tid som Karl saaledes med hele sin Lidenskab tilhørte Rebekka, bevægede, uden at han i mindste Maade lagde Mærke dertil, ikke blot hans Tro, men ogsaa hans Tanke sig bort fra hende.»

5: Da Karl oplever sit andet stærke angstanfald, må han atter igennem den pinifulde indre proces, som er ved at drive ham ud i vanvid. Først da han af sin ven Esby får bekræftet, at han kan befri sig ved at bede, bliver han forløst. Da er det for Karl, som om hele hans barn-dom bryder frem i ham.

6: Mødet på Leopoldsberg foregår, medens den indianske sommer blomstrer – i oktober.

7: Sven Møller Kristensen har påpeget (*Digtning og livsyn*, 1950, s. 143), at da Karl møder Rebekka første gang, er hun iført en *gul* kjole med udsækning. Da han er sammen med hende på Leopoldsberg, er hun i *mørkegrønt*, »som Egeblade, lige før de visner«. Man kunne tilføje, at da Karl møder hende sidste gang, er hun i *grå* spadsredragt!

Forløbet på Leopoldsberg synes at bekræfte, hvad fortælleren har lagt op til.

Rebekka må se i øjnene, at drømmen om det evige øjeblik nu uigenkaldeligt er slut. Hun har ikke opnået sin intenst begærede livslykke. Senere slår hun sig på det nationale og har det meste af året en

lille sønderjysk pige hos sig. Desuden indføres hun i polske og russiske kredse. Hun vandrer med andre ord i Georg Brandes' fodspor. Når hun formår at identificere sig med disse mennesker, skyldes det, at de har en stor sorg. Det har hun også, om end af andre grunde.

Under tiden bevæges hun af Hellums musik, og til slut hører man, at hun i to måneder har dvælet i Fichtelgebirge – formentlig i en søgen efter den tabte tid. I et vist omfang gør hun bevægelsen fra det æstetiske til det etiske. Man aner en stolt frøkenskæbne.

Karls liv former sig som en hjemgang. Gæringen bliver til afklaring. Som det var at vente, får han alt tilbage: Henriette, højskolelivet – og vigtigst – han når frem til at leve i Gud og være sig selv.

Sådan er den afklaring, som fortælleren fører Karl frem imod, men ikke alle har villet tage fortællereus påstand for gode varer. Allerede Svend Norrild med *Jakob Knudsen. En psykologisk Analyse*, 1935, ville ikke acceptere, at romanen falder ud til »fordel» for Karl. Han læser beretningen om Karl og Rebekka som udtryk for en stående proces, der beror på en ejendommelighed i forfatterens sind: »Saaledes ser vi de to Poler i Forfatterens Sind brydes ogsaa paa dette Punkt: Individualismen, der vil fastholde Personlighedens religiøse Stæde, og Mystikken, [det evige oplevet i et øjeblik,] der søger at undergrave det!» Individualisme: læs: Karl. Mystik: læs: Rebekka.

I Povl Schmidts *Drømmens dør* hefter forfatteren sig ved *Afklaring's* slutning, hvor Karl, da han hører, at Rebekka har været i Fichtelgebirge-Wien-Ungarn, hurtigt rejser sig op og ser ud ad vinduet: »Hun staar for mig som en vidunderlig Drøm. – Men *dette* er Sandhed og Virkelighed.» Denne lille scene kunne tyde på, at Karl ikke ganske har glemt Rebekka trods den højtidelige sluterklæring. Povl Schmidt hævder da også – som mange andre af bogens kommentatorer – at konflikten løses med lovlig stor lethed og hurtighed i den sidste tiendedel af dobbeltromanen (se i øvrigt s. 415).

Naturalisme

G.-A. er bla. blevet opfattet som udtryk for JKs personlige forhold til naturalismen. Det er velkendt, at han var en beundrer af Holger Drachmann, hvis lyrik for ham stod som »denne Elverlandsfortryllelse, denne Sommernattens og Maanskinnets Trolddom.» I G.-A. fortælles, hvordan hidtil (god)kendt digtning blev fjern og fattig, da Karl